

Tyske og danske nazister før og nu

(<https://www.krigsvidenskab.dk/application/files/4615/6922/9509/Gerningsmaend.png>)

(<https://www.krigsvidenskab.dk/application/files/4615/6922/9509/Gerningsmaend.png>)

()

Bog nummer 1:

Titel: Gerningsmænd eller ofre? Erindringen i det tyske mindretal i Sønderjylland om nazismen, verdenskrigen og retsopgøret i komparativ belysning.

Forfatter: Henrik Skov Kristensen.

Forlag: Historisk Samfund for Sønderjylland.

År: 2019.

Antal sider: 400 sider, hardcover, rigt illustreret.

Pris 248 DKK.

Fem faner ud af seks.

Bog nummer 2:

Titel: De danske førere. Fascistiske og nationalsocialistiske partier og førere i Danmark 1922-1945.

Forfatter: Ole Ravn.

Forlag: Syddansk Universitetsforlag.

År: 2018.

Antal sider: 620 sider, indbunden, rigt illustreret.

Pris: 398 DKK.

Fire faner ud af seks.

Bog nummer 3:

Titel: Der var gode folk iblandt. DNSAP's sysler og sysselledere 1936-45 – og derefter, bd. 1: Jylland og Fyn.

Forfatter: Henrik Asferg.

Forlag: Mellemsgaard.

År: 2018.

Antal sider: 871 sider., softcover, rigt illustreret.

Pris 279 DKK.

En fane ud af seks.

Boganmeldelse af Niels Bo

De tre bøger som anmeldes her har det til fælles, at de alle omhandler nazismen og den måde som aktørerne har bearbejdet deres gerninger og ugerninger på fra befrielsen og til i dag. De omtalte værker er i alt øvrigt vidt forskellige – det ene er et højt specialiseret delprodukt af en nyligt forsvaret doktorafhandling, det andet en litterats biografi af centrale danske fascistiske og nazistiske førerskikkelser og det tredje en slags dårligt redigeret leksikon over nazipartiet DNSAPs sysler (regioner) forfattet af en nynazist. Bøgerne ligger dermed også milevidt fra hinanden i kvalitet og relevans for læserne af Krigsvidenskab.dk. De anmeldes her i faldende orden, således at den fagligt bedste kommer først og den ringeste og politisk mest ladede til sidst.

---o0o---

Historikeren Henrik Skov Kristensen, som leder Frøslevlejrens museum, har udgivet flere fremragende bøger og artikler. Dels er han medforfatter til standardværket om luftkrigen over Danmark under Anden Verdenskrig, Bomber over Danmark, dels har han udgivet Straffelejren: Fårhus, landssvigerne og retsopgøret.

Sidstnævnte er viet til historien om Frøslevlejrens funktion efter befrielsen, hvor den blev internerings- og straffelejre for landssvigere. Den her anmeldte bog, Gerningsmænd eller ofre?, er et teoretisk og kontekstualiserende appendiks til Straffelejren og dannede sammen med den fundamentet for at Henrik Skov Kristensen i foråret 2019 blev Dr. Phil ved Syddansk Universitet.

Bogen indeholder syv kapitler, som på hver sin vis tager livtag med nogle af de metodiske og teoretiske overvejelser, som understøttede den detailundersøgelse af Frøslevlejren, som Henrik Skov Kristensen foretog i Straffelejren. Første kapitel handler om begrebet historiebevidsthed, og her trækker forfatteren særligt på tyske Aleida Assmann og den franske erindringsteoretiker Pierre Nora. Kapitlet er, selv om det ikke repræsenterer den ultimative og udtømmende gennemgang af disse to tænkere, et godt sted at starte, hvis man vil inspireres i sit syn på den måde som grupper, herunder også Forsvaret, omgås med sin egen historie på. Så følger en redegørelse for den fortidsbearbejdning – på tysk Vergangenheitsbewältigung – som fandt sted i Forbundsrepublikken fra 1945 og til i dag, hvorpå det tredje kapitel tilbyder et komparativt blik i form af fortidsbearbejdelsen i en række andre lande, herunder grænseegne med tyske mindretal. Kapitel fire zoomer derpå ind på det tyske mindretal i Danmark og bearbejdningen af dets rolle under besættelsen, hvorpå der i det næste kapitel stilles skarpt på en række centrale erindringssteder i grænseregionen. Derpå følger en analyse af, hvordan Straffelejren bidrog til at udfordre/ændre mindretallets syn på sin egen historie. Det syvende kapitel udgøres af bogens konklusion.

Der er på mange måder tale om en smal udgivelse. Bogen er nok fortrinsvist af interesse for de læsere af Krigsvidenskab.dk, som i undervisnings- eller analysesammenhænge vil have en dansksproget introduktion til historiebrug med særlig vægt på, hvordan betændte eller kontroversielle forløb omskrives og revurderes. Kapitlerne kan læses for sig, og bogen kan derfor også være glimrende egnet til undervisningsbrug. Det skal understreges, at betegnelsen ”smal” er ikke en negativ kvalitetsstempling. Bogen er glimrende læsning, og læst sammen med Straffelejren får man et godt indblik i, hvordan gruppers egne fortællinger om traumer og kontroversielle emner kan afvige radikalt fra, hvad personer, som står uden for gruppen, oplever. Den er derfor også interessant i

forhold til de to næste bøger i denne anmeldelse, som begge i højere grad videreformidler en distinkt politisk gruppe – de danske fascister og nazisters egenbilleder og -fortællinger, herunder hvordan de og deres nutidige sympatisører efter krigen søgte at trivialisere og bortforklare deres udsagn og handlinger.

---oOo---

Litteraturhistorikeren Ole Ravn er en af pionererne inden for dansk fascisme- og nazismeforskning, idet han i 1979 udgav Dansk nationalsocialistisk litteratur 1930-45, ligesom han sammen med Alex Quade har udgivet en kildesamling om emnet. Siden har han også skrevet en interessant men ikke nyskabende biografi over Frits Clausen, *Fører uden folk*.

I *De danske førere* tages projektet et skridt videre, idet der her gives en biografi af de 14 væsentligste førerskikkelser i forskellige fascistiske og nazistiske partier i mellemkrigstiden og under besættelsen. Dermed tilbyder Ravn et langt bredere blik på det yderste danske højre, end det som man får, hvis man alene fokuserer på Frits Clausens Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti (DNSAP) – det største og mest kendte af partierne. Fordelen ved Ravns tilgang er blandt andet, at læseren bringes tilbage til begyndelsen af 1920'erne; tidspunktet hvor den danske fascisme opstod efter inspiration fra Mussolinis statskup i Italien i 1921. Ligeledes bliver det gennem bogens portrætter klart, hvor mangfoldigt, men også sekterisk det højreekstreme landskab var. Partier og grupper opstod, sammensluttedes, splittedes og forsvandt i et væk, og de ledende personer, som befolkede dem, vekslede, skændtes og forsonedes som i en evig stoledans.

Hermed er vi også ved en af bogens svagheder. Der er meget interessant materiale i *De danske førere*, men stoffet har taget magten fra forfatteren. Den er derfor blevet alt for lang: Man taber som læser fuldstændigt pusten under læsningen af dens mere end 600 sider. Og hvis denne anmelder, der har emnet som et af sine forskningsområder, taber pusten, så er der nok få andre, som holder ved!

Et andet tegn på, at projektet er vokset forfatteren over hovedet er, at bogen skæmmes af små men jævnlige sjuskefejl, samt en række

gentagelser. Således veksler der over få linjer mellem at anvende først et og så et andet fornavn på en og samme person (Martin Sofus Arildskov, s.122), regiments- og divisionsnavne staves forkert (s.513) ligesom deportationen af de danske jøder dateres til 1944 fremfor 1943 (s.563).

I betragtning af at bogen er udgivet på et universitetsforlag og omhandler et internationalt og på alle måder grænseoverskridende emne, er det i øvrigt forunderligt, at der nærmest ingen udenlandsk faglitteratur optræder i bogens litteraturliste. Med al respekt for dansk fascisme- og nazismeforskning er vi ikke ligefrem et internationalt førende land. Resultatet bliver, at bogen stort set ikke placerer de danske højreradikale førere og deres følgere i en bred, videnskabelig kontekst. Man skal altså ikke læse denne bog for at blive klogere på fascismen og nazismen som politiske fænomener, hvis storhedstid faldt sammen med en række socio-økonomiske, politiske og mentale forskydninger i Europa. Godt nok indledes bogen med en kort gennemgang af højreradikale bevægelser i mellemkrigstidens Europa, men denne gennemgang er – om end i sig selv oplysende – relativt refererende og savner en komparativ dimension. I stedet kan man læse bogen som et kulørt og underholdende tidsbillede af mellemkrigstidens højreekstreme førerskikkelser, ligesom man får et vist indblik i deres tilværelse efter krig og retsopgør. En del kom videre med deres liv, andre hang tilsyneladende fast i fortiden, og engagerede sig i forskellige former for rehabiliteringsgrupper. Ligesom man savner den internationale litteratur, er det skuffende, at der kun foretages en meget kursorisk sammenligning af de 14 biograferede danske føreraspiranter. Sidst i bogen vies ni sider til at drøfte fællestræk og forskelle. Kapitlet er i sig selv godt – men når det bærer den lidt undskyldende titel ”de danske førere – tilløb til en sammenfatning” (anmelders fremhævelse), er det måske, fordi forfatteren godt selv er klar over, at han ikke helt har formået at indfri stoffets potentiale. Og det er synd for der er, som nævnt ovenfor, tale om en vigtig bog, der på en række andre områder navigerer sikkert i emnet og som vil blive stående som et centralt opslagsværk, hvis man vil vide noget om vrimlen af højreekstreme grupperinger og deres ledere i mellemkrigstiden.

Det vil være af interesse for Krigsvidenskab.dk's læsere, at ganske mange af skikkelserne i de højreradikale miljøer i mellemkrigstiden

havde en militær baggrund. Mens der i nabolande som Tyskland og Norge decideret er forsket i emnet militær-fascisme, savnes der endnu en kortlægning af fænomenet i Danmark. Og det er ikke en problemstilling, som den her anmeldte bog løfter. Blot kan man konstatere af bogen, at ganske mange danske officerer engagerede sig i de forskellige grupper. Så vi venter fortsat på en dansk undersøgelse, af samme type, som det studie af norsk militærfascisme, historikeren Lars Borghersrud udgav for snart ti år siden.¹

---o0o---

Også i den sidste bog, som her skal omtales, Henrik Asfergs, Der var gode folk iblandt, finder man stof af militærhistorisk interesse. Primært i form af, at mange af de biograferede sysselledere (DNSAPs betegnelse for partiets regionale ledere) var involveret i hvervningen af danskere til tysk krigstjeneste. Det kan man bl.a. læse om gennem resuméer af de domme, som mange af syssellederne modtog under retsopgøret. Af den årsag kan der være grund til at anvende bogen, ligesom personer med en helt særlig interesse i DNSAPs organisationshistorie, vil finde detaljer af interesse. Alle andre kan dog stoppe læsningen her: For der er – som titlen på bogen også antyder – dels tale om et ret ukritisk skrift, dels tale om en ret ustruktureret ophobning af fakta og om en kamp mellem utallige sidehistorier om pladsen, som gør bogen alt for lang og fuldstændig uegnet til andet end opslag. Denne pointe understreges af, at bogen trods de 1.000 sider, den vier til emnet, kun er første bind i en serie på to (det her omtalte bind omhandler Jylland og Fyn).

Det havde i øvrigt været klædeligt, hvis forfatteren på omslaget af bogen, hvor han beskriver sig selv som ”cand. mag. i historie og informationsforvaltning i 2018” også havde fået med, at han i en lang årrække var et ledende medlem af Jonni Hansens nynazistiske parti, DNSB. Da Henrik Asferg i 2012 blev interviewet i BT, var han bestemt ikke rede til at tage afstand til nazismen som ideologi, men omtalte den som en ”naturlov”.² Alene af den årsag havde det været redeligt at give læserne klar besked om forfatterens politiske ståsted; et ståsted, som flere gange kommer til udtryk i måden stoffet disponeres og formidles på.

¹Lars Borgersud, Vi er jo et militært parti. Den norske militærfascismens historie 1930-1945, bd. 1, Scandinavian Academic Press, 2010; Like gode nordmenn? Den norske militærfascismens historie 1930-1945, bd. 2, Scandinavian Academic Press, 2012.

²<https://www.bt.dk/danmark/90ernes-topnazist-staar-frem>
(<https://www.bt.dk/danmark/90ernes-topnazist-staar-frem>)

